

Vítězslav PRCHAL

**Obraz křesťanského rytíře?
Turcika ve šlechtických zbrojnicích raného novověku**

„Avšak pohled, jaká jest moc turecká! Jaká nepřemožená udatnost myslí! Že nedavše se nic tou porážkou ustrašiti, hned rychle jinou armádu první téměř rovnou spůsobili, a z své zbrojnice brzo [...] vyvedli, s kterou netoliko směli se ukázati armádě křesťanské vítězné, ale také k nové bitvě skrze mnohá znamení pobídnouti.“

Jan Kocín z Kocínětu, 1584

Turecké nebezpečí představovalo pro středovýchodní Evropu v průběhu celého raného novověku permanentně pocíťovaný problém. Osmanská přítomnost v uherké nížině znamenala nejen značné obtíže, spojené s najímáním, zásobováním, udržováním a placením vojsk, znásobené vždy v dobách otevřených válečných střetů s Vysokou Portou.¹ Tato přítomnost rovněž zasahovala do „nemateriální“ stránky života tehdejší společnosti, a to i té její části, která žila v klidném zázemí relativně daleko od vojenské hranice a do přímého styku s tureckým ohrožením sotva kdy přišla. Mám na mysli „mediální působení“ na mentalitu obyvatelstva, od novinového zpravodajství z bitevních polí přes příležitostné tendenční tisky, pamflety, letáky, nejrůznější protiturecká kázání (ať už tištěná či „jen“ pronášená z kazatelen), náboženské polemiky, tehdy populární cestopisy, až po historicko-na-

¹ Na počátku novodobého zájmu o tureckou otázku v našem geografickém prostoru z hlediska vojensko-politického stál sborník *Osmanská moc ve střední a jihovýchodní Evropě v 16. – 17. století I-II*, Praha 1977 a studie Jaroslava Pánka, jež nastolily několik základních pohledů na tuto problematiku, jeho úvahy však zřídka přesahují mezník daný Bílou horou: Jaroslav PÁNEK, *Úloha předbělohorské Prahy v obraně proti osmanské expanzi*, Documenta Pragensia VI/1, Praha 1986, s. 150-178; TÝŽ, *Podíl předbělohorského českého státu na obraně střední Evropy proti osmanské expanzi*, ČsČH 36, 1988, s. 856-872, 37, 1989, s. 71-84; TÝŽ, *Turecké nebezpečí a předbělohorská česká společnost*, Studia Comeniana et Historica XI/23, 1981, s. 53-72; TÝŽ, *Die Türkengefahr und die böhmische Gesellschaft im 16. und zu Beginn des 17. Jahrhunderts*, in: Rappports, co-rappports, communications tchécoslovaques pour le IVe Congrès AIESEE, Prague 1979, s. 139-168; TÝŽ, *Der Entwurf auf die Eingliederung der böhmischen Städte in den antiosmanischen Kampf aus dem Ende des 16. Jahrhunderts*, in: Rappports, co-rappports, communications tchécoslovaques pour le Ve Congrès AIESEE, Prague 1984, s. 173-188.

učnou literaturu, mající za cíl poučit o protivníkovi a podat o něm co nejvíce relevantních informací, abychom poznali jeho slabá místa a boj proti němu tak byl co možná nejefektivnější.² Všechny zmíněné žánry koexistovaly a ve vzájemné součinnosti tak napomáhaly vytvořit a upevnit v myslích křesťanských poddaných habsburského rodu určité kolektivní představy o Osmanech a jejich říši. Tento obraz Turka pak většinou fungoval na bázi živených a neustále utvrzovaných stereotypů.³

Jedním z nejvitálnějších stereotypů pak byla představa Turka jako mocného pána velké říše, jež disponuje náramnou a skvěle cvičenou armádou, která je enormně nebezpečná a je schopná zasadit smrtící úder křesťanským zbraním prakticky kdekoliv. Tento pocit mnohdy neměl daleko až k jakémusi latentnímu obdivu osmanských vojenských dovedností, jak mohou naznačovat v úvodu citovaná slova Jana Kocína z Kocinétu. Český humanista použil těchto obrátů v editorské předmluvě ke třetí knize, která v rámci jeho překladu naučného kompendia Georga Lauterbecka *Politia Historica* pojednává *obzvláště o boji, o správě válečné a o rozličných bězích vojenských*.⁴ Tuto knihu rámuje zmiňovaná předmluva, kterou Kocín věnoval „*pobožnému, křesťanskému a víry i vlasti své milovnému čtenáři*“ a pomocí slov vlastních i přeloženého (a později velmi populárního) vojensko-politického díla císařského vyslance v Cařihradu Oghiera Ghiselina Busbecqa⁵ mu příznačně představuje, podle jakých pravidel by se mělo řídit tažení proti Turku, aby bylo úspěšné.⁶ Elegantním způsobem tak téma třetí knihy, laděné na obecné úrovni pouček a povšechných příkladů z historie zaktualizoval, zkonkretizoval a zacílením na konkrétního soka také zideologizoval, aby poučený čtenář nebyl ani na chvíli na pochybách, kdo je ten „nejukrutnější nepřítel v sousedství“, kvůli kterému je třeba dosáhnout odpovídající úrovně v otázkách vojenství a proč je třeba se aktivně postavit do pole se zbraní v ruce.

Od svým způsobem obdivného postoje k tureckým válečnickým schopnostem byl už jen krůček k tomu, transponovat tento vztah na „své“ příslušníky armád bojujících pod Kristovým praporem, kteří pochopitelně musí být v očích

² K tomu souhrnně Tomáš RATAJ, *České země ve stínu půlměsíce. Obraz Turka v raně novověké literatuře z českých zemí*, Praha 2002, kde je i další literatura.

³ Tamtéž, zejm. s. 217-294.

⁴ Georg LAUTERBECK, *Politia Historica. O Vrchnostech a správách světských knihy patery*. Praha 1584. Vědecká knihovna v Olomouci (dále VKOL), sign. II 32.308. Třetí kniha „O správách a vrchnostech světských a obzvláště o boji, o správě válečné a rozličném běhu vojenském. Z mnohých starých i nových hodnověrných historií pro obecný užitek s pilností sebraná“ na s. 277-518.

⁵ Vlámský rodák (1522-1592), ve službách Ferdinanda I. byl 1554 vyslán na diplomatickou misi do Cařihradu.

⁶ Jan Kocín z Kocinétu, *Předmluva k pobožnému, křesťanskému a víry i vlasti své milovnému čtenáři, v níž se obsahuje naučení aneb rada jednoho slavného, vznešeného a skutečného muže o tom, kterakby tažení a válka proti úhlavnímu, dědičnému a krve křesťanské nejrůznivějšímu nepříteli Turku pro obhájení náboženství, hrdel i statkův předsevzata býti měla*, In: *Politia Historica*, s. 283-326; Překlad Busbecqova textu s. 288-313, citace v záhlaví tohoto článku na s. 322. Ke Kocínově předmluvě srov. J. PÁNEK, *Úloha předbělohorské Prahy*, s. 160-162.

současníků ještě odvážnější, ještě schopnější a ještě statečnější než muslimský protivník, mají-li ho zaslouženě a s Boží pomocí porazit. Zasloužený obdiv k vojenským kvalitám či hrdinným činům habsburských panovníků a jejich šlechtických velitelů byl cíleně podporován oslavnými propagandistickými tisky, které se vyrojily vždy ve válečných kampaních u příležitosti nějaké významné události – dobytí nebo ztráta strategicky významné pevnosti, výhra nebo prohra v důležité bitvě apod. Podle charakteru té které události se pak oslavoval buďto válečnický důvtip, nebo hrdinná smrt velitelů.⁷ V obojím případě to bylo zpravidla interpretováno jako důležitý kámen ve stavbě habsburské hráze, která chrání pravověrnou Evropu před muslimskými „psy“ pod vedením Alláhova sultána.

Zatímco tvorba obrazu panovníka a šlechty coby vojenských hrdinů v očích tehdejší společnosti pomocí nejrůznějších žánrů tiskařské produkce byla pro české prostředí již alespoň částečně zmapována,⁸ podobný pohled z hlediska dějin hmotné kultury prozatím chybí. Cílem tohoto příspěvku proto bude pokus o uchopení obrazu protitureckého bojovníka z jiné strany, pomocí analýzy souborů turcuk v soukromých zbrojnicích šlechty usazené v českých zemích.⁹ Otázka zní, zda vůbec česká a moravská šlechta vlastnila ve svých sbírkách turecké militarie a pokud ano, tak za jakým účelem. Mohly být tyto militarie využívány k reprezentativním účelům ve smyslu utvrzení veřejného obrazu jejich majitele jako aktivního protitureckého válečníka, jako „křesťanského rytíře“ bránícího rozšíření moci nevěřících?

Pramennou základnu mi poskytla sonda do celkem 37 inventářů zbrojnic v rozmezí let 1560-1740, doplněná o poznatky dosavadní literatury.¹⁰ Geograficky jsou tyto materiály vymezeny prostorem Čech a Moravy, sociálně potom osobami držitelů zbrojnic, náležejících zpravidla k nejvyšším příčkám soudobé aristokracie a k důležitým personám veřejného života. Pro dobu předbělohorskou jsou to rody pánů z Pernštejna, z Rožmberka, ze Švamberka, z Lobkovic, dále Smiřičtí, Šlikové a Vchynští. Pro období mladší, zejména pak po třicetileté válce opět Lobkovicové a Šlikové, dále Šternberkové, Černínové, Valdštejnové, Gallasové, Liechtenstein-Castelkornové, Raduitové de Souches, Collatové, Colloredové, Trauttmansdorfové, Jankovští z Vlašimi a olomoučtí biskupové.

První století raného novověku bylo svědkem takřka permanentního boje s Turky, nalézajícího své vyjádření v prvním osmanském obléhání Vídně, v celé řadě protitureckých tažení a také v občasných plenivých výpadech Turků a jejich spojenců až na území jihovýchodní Moravy zvláště za tzv. „dlouhé války“ s Turky

⁷ K oslavným tiskům srov. T. RATAJ, *České země*, s. 151-157.

⁸ Viz pozn. 2.

⁹ Pro účely tohoto příspěvku vymezují široce užívaný termín „turcika“ jako soubor tureckých zbraní, zbrojí či dalších militarií, stejně jako jiných předmětů turecké provenience (sedla, stany, čapky apod.) shromážděných v rukou konkrétního majitele a umístěných ve zbrojnici.

¹⁰ Vzhledem k neúměrnému nárůstu poznámkového aparátu budu citovat konkrétní uložení pramenů jen v těch případech, že s nimi budu jmenovitě pracovat v dalším textu.

v letech 1593-1606.¹¹ Neustálá přítomnost muslimského nebezpečí se projevovala nejen vyšším finančním břemenem poddaných, více či méně ochotným zapojováním obyvatelstva do války v systému zemských hotovostí, ale také relativně vysokou produkcí (a tedy i společenskou poptávkou) tiskovin všeho druhu s tureckou tematikou.¹² Jestliže ale očekáváme stejně barvitý odraz událostí ve šlechtických rystkomorách, nabitých tureckými „trofejemi“, budeme zřejmě zklamáni, neboť spíše platí, že opak je pravdou. Pro období do konce patnáctileté války, resp. do Bílé hory, pramenná sonda do téměř půl druhé desítky inventářů výskyt turcík nepotvrdila. Ani u tak významných a bohatých rodů, které prokazatelně vlastnily ve sledovaném období minimálně dvě nadstandardně vybavené zbrojnice, jako byli Pernštejnové (Pardubice 1550, Litomyšl 1608), nelze potvrdit v jejich sbírkách ani jeden kus tureckých militarií.¹³ Uvedený jev je možno ilustrovat i na zbrojnicích pánů ze Smiřic: ačkoliv disponovali na svých sídlech celkem čtyřmi zbrojnicemi, turcika bychom zde opět hledali marně, přestože na svém hlavním venkovském sídle v na zámku v Kostelci nad Černými Lesy vlastnili celkem slušně vybavenou rystkomoru, která nebyla jen striktně účelovou záležitostí. Mimo honosných osobních a turnajových zbrojí se zde nacházela roku 1618 v českých šlechtických poměrech ojedinělá „indiánská zbroj“.¹⁴ Turecké bojiště však mohla jen zprostředkovaně připomínat pouze jedna blíže nespecifikovaná uherská šavle v inventáři z roku 1611.¹⁵

Výjimku kupodivu nepředstavují ani domácí šlechtici, osobně zainteresovaní na tureckých kampaních – Rožmberkové. Celkem známý je fakt, že oba rožmberští bratři stáli v čele dvou zemských hotovostí, táhnoucích v druhé polovině 16. století do Uher na pomoc císařským zbraním proti Turkům – Vilém

¹¹ K tomu blíže např. Josef POLIŠENSKÝ (ed.), *Kniha o bolesti a smutku. Výbor z moravských kronik XVII. století*, Praha 1948; řadu příkladů z každodenního života ovlivněného vojenskými operacemi na příkladu Brna shromáždil Tomáš STERNECK, *Město, válka a daně. Brno v moravském berním systému za dlouhé války s Vysokou Portou (1593-1606)*, Praha 2006, zejm. s. 45-137.

¹² Podle údajů Tomáše Rataje, který ale sám uvádí, že z pochopitelných důvodů nepodchytil veškerou tureckou produkci, ediční činnost celkem pružně reagovala na aktuální dění na bojišti. Zatímco z evropského hlediska lze výrazný nárůst sledovat v období 1522-1546, 1564-1573 a 1593-1600, v Čechách jsou to přirozeně události bezprostředně se jich týkající: 1542-1544 (obsazení Budína), 1566 (protiturecké tažení zemské hotovosti, pád Sigetu), a největší konjunkturu lze shodně s Evropou sledovat v době patnáctileté války (v českých zemích tvoří vrchol rok 1593-1594 se 43 tituly), viz T. RATAJ, *České země*, s. 17-21.

¹³ Národní archiv (dále NA) Praha, fond Stará manipulace, sign. P 100/5, kart. 1707; sign. P 70/5, kart. 1645; Státní oblastní archiv (dále SOA) Litoměřice, pracoviště Žitenice, fond Lobkovicové Roudničtí – rodinný archiv, sign. P 14/30. K budování a funkcím perňštejnské zbrojnice srov. Vítězslav PRCHAL, *Pevnost i rezidence. Obrányschopnost aristokratického sídla na prahu novověku (osudy zámecké zbrojnice Pernštejnů na Pardubicích v polovině 16. století)*, diplomová práce na KH FF UP, Olomouc 2004.

¹⁴ NA Praha, fond Fideikomisní spisy (dále FDK), sign. VII E 9 (F 7/98), kart. 847.

¹⁵ NA Praha, Komorní knihy, inv. č. 1779. Inventář Kostelce z roku 1618 (pozn. 14) ji však už nepodchycuje.

z Rožmberka roku 1566, Petr Vok roku 1594.¹⁶ V případě posledního Rožmberka je navíc třeba vzít v úvahu jeho rozsáhlý a promyšlený militarizační program, nemající v soudobých Čechách srovnání, který mu na přelomu 16. a 17. století dal do ruky nevídané množství moderního vojenského vybavení centralizovaného ve zbrojnicích v Českém Krumlově a později v Třeboni a učinil ho tak zdaleka vojensky nejmočnějším velmožem království.¹⁷ Vzhledem k uvedeným skutečnostem dosavadní literatura předpokládala, že Petr Vok vlastnil ve svých vojenských sbírkách turecké militarie jako připomínku vojenských „zásluh“ svých a svého bratra na protitureckém boji.¹⁸ Dochované inventáře obou třeboňských zbrojnic (samostatná budova „zejghauzu“ na valech jako sklad vojenského materiálu a Vokova soukromá rýstkomora s luxusními kusy v podkroví třeboňského zámku), sepsané na popud Švamberků v letech následujících Rožmberkově smrti však nic takového neodhalují.¹⁹ Inventář zámecké rýstkomory z roku 1615 sice stále působí na soukromou sbírku impozantním dojmem, nicméně cokoliv s přívlastkem „turecký“ v něm nenajdeme, pomineme-li položku „*uherský sedlo kožený červený*“, jež však nijak s tureckými „trofejemi“ nesouvisí.²⁰ Je dost možné, že v evidovaném počtu 11 osobních zbrojí Petra Voka se nacházela i ta z tureckého tažení, evidentně však nebyla využita k předvedení Rožmberkovy role v protitureckém boji, jako to máme doloženo např. pro Ferdinanda Tyrolského (viz níže). Touto cestou reprezentace patrně ani Petr Vok nevykročil, čímž se nijak nevymyká dobovému standardu.²¹

Zároveň však v žádném případě nelze říci, že by se poslední Rožmberk neprezentoval jako vojensky úspěšný bojovník, ač to na první pohled nemusí být

¹⁶ Srov. Václav BŮŽEK, *Protiturecké tažení z roku 1594 (Hospodářské a politické aspekty generalátu Petra Voka z Rožmberka)*, Jihočeský sborník historický 58, 1989, s. 53-66; TÝŽ, *Das Generalat Petr Voks von Rožmberk im habsburgisch-türkischen Krieg im Jahre 1594*, in: *Rapports, co-rapports, communications tchécoslovaques pour le VIe Congrès de l' Association internationale d' études du Sud-Est européen*, Praha 1989, s. 103-124; TÝŽ, *Der Zug Peter Voks von Rosenberg gegen die Türken im Jahre 1594*, *Pargue Papers on History of International Relations* 1, 1998, s. 98-109. K Vilémově velení zemské hotovosti roku 1566 Jaroslav PÁNEK, *Poslední Rožmberkové. Velmoži české renesance*, Praha 1989, s. 134-140.

¹⁷ Aleš STEJSKAL – Václav BŮŽEK, *Výzbrojní program Petra Voka z Rožmberka (Příspěvek k poznání mentality raně novověkého velmože)*, *Folia Historica Bohemica* 15, 1991, s. 179-268.

¹⁸ Tamtéž.

¹⁹ SOA Třeboň, Velkostatek Třeboň, sign. IB 6I 4 (inventář třeboňského „zejghauzu“ a zámecké rýstkomory 1615).

²⁰ Tamtéž.

²¹ Přesto ovšem nějaké památky na tažení roku 1594 vlastnil – v účtech rožmberské dvorské komory z roku 1595 (tedy nedlouho po tažení) například čteme výdajovou položku „*od ukazování tureckých praporcův*“ (SOA Třeboň, Cizí rody – registratura, z Rožmberka, sign. 23a/IV, fol. 39). Nezodpovězenou otázkou ovšem zůstává, zda se jednalo o „ukořistěné“ prapory nebo spíše o standardy vlastních Vokových jednotek z tažení, které se v inventáři zbrojnice na valech z roku 1615 objevují (SOA Třeboň, VS Třeboň, sign. IB 6I 4). Turecké militarie nenajdeme ani v dalším specializovaném prostoru na třeboňském zámku, v kunstkomoře, jako tomu bylo například u Rudolfa II. Blíže Aleš STEJSKAL, *Rožmberská a švamberská kunstkomora na počátku 17. století a její inventář*, *Archivum Trebonense* 2001, s. 66-85.

patrné. Přesvědčivý doklad nám k tomu poskytuje scénář jeho pohřebních slavností. Řečeno slovy Michala Šronka, při pohřbu se také výrazně „připomínala válečnická minulost Petra Voka, zejména jeho tažení proti Turkům v roce 1594, pro naše vnímání jeho osobnosti dosti nezvyklá.“²² Prostor této stránce Vokova života poskytl nejen bývalý rožmberský dvorní kazatel Matěj Cyrus v prosloveném pohřebním kázání, ve kterém připomenul smutečným hostům, že Petr Vok jako nejvyšší generál táhl do Uher a uhájil Komárno před ukrutností tureckou²³ (na smyslu tohoto poselství nic neubírá fakt, že Turci onoho roku Komárno bezprostředně neohrožovali), ale vojenské umění mělo své důležité místo i v choreografii pohřebního průvodu. Václav Březan popisuje průvod takto: „12. za nimi šel urozený vladyka ... nes pozlacené ostruhy; 13. potom urozený pán ... nesl pozlacený meč a tulich, 14. od pana Jana a pana Petra, bratří Malovců Hlubockých, štít s erbem ursiniovským nesen s literami ... Illustrisimus Petrus Wok, dominus a Rosenberg, e familia Ursinorum, Regni Boemiae generalis contra Turcam anno 1594 ... následoval kůň zbrojný v celým kyrsu pulérováným červeněbílým, krásným, na němž jel, též ve zbroji stkvělé s velikým fedrpušem červených a bílých peří i s jinými všelijakými k tomu příslušnými ozdobami Hynek Frokštejn ... nad sedlem napsáno bylo ... Kůň životný zbrojný ... kůň v černém rystuňku neb přípravě a zbroji černé; jel na něm Hans Ulrich Resch ... v celým kyrsu černým ... pak šel vojenský piskač a dva bubeníci, žalostivě a tiše hrajíce ... pán s Liebersalu nesl neb raději vlekl po zemi za sebou černý titulový pěchotopolní praporec ... ubíral se za ním statečný pan Jan Lukan, zkušený krygsman, veden byv od mládence...“²⁴ Jak je patrné, obecné odkazy na vojenské zásluhy rodu a válečnický původ šlechty jako celku se tu snoubí s konkrétním poukazem na Vokovu protitureckou kampaň a vizualizovanými symboly zármutku nad vyhasnutím mocného a statečného rodu. Všechny tyto prvky měly být podle záměru organizátorů pohřbu pečlivě uchovány v „dobré paměti“ na posledního Rožmberka.

Úspěšným šlechtickým velitelem, který své ostruhy slávy získal v protitureckých bojích patnáctileté války, byl Vokův současník Melchior z Redernu, který se vyznamenal zejména při obraně velkovaradínské pevnosti roku 1598.²⁵ Reder-

²² Michal ŠRONĚK, *Pohřební ceremonie Petra Voka z Rožmberka a jejich konfesijní pozadí*, in: Dalibor PRIX – Jiří ROHÁČEK (edd.), *Epigraphica & Sepulcralia I. Sborník příspěvků ze zasedání k problematice sepulkrálních památek, pořádaných Ústavem dějin umění AV ČR v letech 2000 až 2004*, Praha 2005, s. 201-215.

²³ Matěj CYRUS, *Artium Universarum Excellentissima ars bene beateque moriendi aneb Kázání o tom, kterak by člověk křesťanský dobře, šťastně a blahoslavně život svůj v snu dokonati a umřítí mohl ...*, Praha 1612. Národní knihovna ČR Praha, sign. 54 G 3045; blíže Pavel KRÁL, *Knihy o dobrém umírání v českém prostředí ve druhé polovině 16. a první půli 17. století*, in: Martin HOLÝ – Jiří MIKULEC (red.), *Církev a smrt. Institucionalizace smrti v raném novověku*, Praha 2007, s. 7-22.

²⁴ Václav BŘEZAN, *Životy posledních Rožmberků II*, (ed. J. PÁNEK), Praha 1985, s. 634-636.

²⁵ Tento čin došel uznání i v oslavné básni Andreas CALAGIUS, *De Varadino, Hungariae propugnaculo, strunue nec citra divinum auxilium asserto*, Praha 1599; srov. T. RATAJ, *České země*, s. 156-157.

novská reprezentace sice notně těžila z Melchiorových heroických činů,²⁶ podobu rystkomory na jeho zámku ve Frýdlantě z přelomu 16. a 17. století bohužel neznáme. Dochovala se jen ojedinělá zmínka v gallasovském inventáři z roku 1667 o jednom páru tureckých kolečkových pistolí.²⁷ Inventář libereckého zámku z roku 1720 je již sdílnější, stejnou položku můžeme patrně identifikovat s „*türkische pistohlen mit katzen kopff darauf jahr zahl 1591.*“²⁸ V rámci liberecké sbírky turcik z počátku 18. století šlo evidentně šlo o osamocený odkaz na slavného turkobijce a někdejšího předchůdce Gallasů v držbě panství.

Souhrnně však lze na základě provedené sondy provést dílčí závěr, že sebe-representace české předbělohorské šlechty nedospěla do fáze, kdy by cíleným sestavováním kolekcí tureckých militarií ve svých zbrojnicích podporovala obraz sebe sama jako úspěšného protitureckého válečníka. Turecké „trofeje“ ve větším množství jsou pro toto období domácí aristokracii de facto cizí a to i osobám, jež znaly uherské válčičtství z vlastní zkušenosti. Jedinými soubory se vztahem k našemu prostředí tak zůstávají kolekce turcik ve sbírkách arciknížete Ferdinanda Tyrolského a v pražské rudolfínské kunstkomore. Tento směr sběratelské činnosti Rudolfa II., odpovídající dobové fascinaci orientální kulturou a uměním v kruzích evropských vládnoucích hlav, byl velkolepější než slavná a starší „*türkischkammerle*“ arciknížete Ferdinanda (zhruba 163 objektů oproti cca 50). Podle stavu dosavadních výzkumů se nicméně usuzuje, že rudolfínská kolekce postrádala vnitřní jednotící koncepci, že byla, na rozdíl od sbírek arciknížecích, spíše souborem uměleckořemeslně špičkově provedených kuriozit (např. zbraň osobní stráže Mehmeda II.), vhodně doplňujících mikrokosmos císařských sbírek.²⁹ U doposud identifikovatelných kusů se předpokládá, že se na Pražský hrad dostaly spíše jako diplomatické dary či nákupem prostřednictvím agentů než jako válečná „kořist“ a ani tak neměly být prezentovány, ačkoliv v jiných případech nebyla protiturecká propaganda císaři cizí.³⁰ „Turecká komora“ v ambraské zbrojnici arciknížete Ferdinanda oproti tomu byla záměrně prezentována jako chytře promyšlená sbírka tro-

²⁶ Srov. Milan SVOBODA, *Velkovaradínský svátek. Festivita jako oslava vítězství nad Turky*, in: Václav BŮŽEK – Pavel KRÁL (edd.), *Slavnosti a zábavy na dvorech a v rezidenčních městech raného novověku*, České Budějovice 2000 (=Opera historica 8), s. 381-398, TÝŽ, *Redernský monument ve Frýdlantu v Čechách jako hmotný pramen pro poznání dějin posledních příslušníků frýdlantské linie Redernů*, in: Michaela HRUBÁ – Petr HRUBÝ (red.), *Renesanční sochařství a malířství v severozápadních Čechách*, Ústí nad Labem 2001, s. 191-215; TÝŽ, *Ochránce křesťanské pevnosti v Uhrách. Medaile císařského polního maršála Melchiora z Redernu*, *Dějiny a současnost* 28, 2006, č. 11, s. 12.

²⁷ SOA Litoměřice, pobočka Děčín, Historická sbírka (rodinný archiv) Clam-Gallas, kart. 548.

²⁸ Tamtéž, kart. 549.

²⁹ Matthias PFAFFENBICHLER, *Die türkischen Waffen in der Kunstammer Rudolfs II.*, in: Rudolf II., Prague and the World. Papers from the International Conference Prague, 2 – 4 September 1997, Prague 1998, s. 161-165.

³⁰ Na příkladě výtvarných děl rudolfínské okruhu to přesvědčivě dokazuje Robert J. W. EVANS, *Rudolf II. a jeho svět. Myšlení a kultura ve střední Evropě 1576-1612*, Praha 1997, s. 197-235.

fejí, jež upomínala na jeho vlastní angažmá v uherském tažení roku 1556.³¹ Centrální postavení v expozici zaujímal Ferdinandova vlastní reprezentativní polní zbroj aranžovaná na koni, doplněná dalšími orientálními zbraněmi nebo také tzv. „Schwendi-beute“, tedy věcmi po slavném turkobijci a císařském polním maršálu Lazaru von Schwendi (1522-1583).³² V koncepci arciknížecí sbírky tak můžeme právem spatřovat snahu o heroizaci vlastních válečných činů a připomínku zásluh v boji proti „*ouhlavnímu nepříteli všeho křesťanstva*“.

Zdá se tak, že pro období prvního století raného novověku byla konstrukce veřejného obrazu urozence jako „křesťanského rytíře“, chránícího obratností svých zbraní a silou své víry Evropu před tureckým zlem aktuální především v prostředí panovnického rodu. Svůj výrazový arzenál koneckonců neomezovala jen na turcika v habsburských sbírkách zbraní či na tiskem vydávanou politickou propagandu, tento motiv silně rezonoval i při nejrůznějších příležitostech dvorských slavností a pompézních turnajů, pochopitelně za účasti aristokracie z dědičných zemí.³³ Přesto se do šlechtického prostředí výrazněji neprosadila.

První polovina 17. století je svědkem dočasného odklonu vojenských a politických snah rakouských Habsburků od tureckého válčiště směrem k bojům třicetileté války v Evropě, umožněného i vnitřními problémy Vysoké Porty a mocenskými konflikty na východní hranici s Persií. Ústup turecké otázky do pozadí je v obecné rovině dokumentován mj. i výrazným poklesem tisků s tureckými náměty – i veřejné mínění a pozornost tehdejší společnosti je cele orientována západním směrem. Období třicetileté války však představuje i značný zlom v „dějinách šlechtických zbrojnic“. Podle mých dosavadních výzkumů se zdá nanejvýš pravděpodobné, že valná většina předbělohorských rystkomor válečné události nepřežila

³¹ Srov. František KAMENÍČEK, *Výprava arciknížete Ferdinanda na pomoc obleženému od Turků Šigetú roku 1556*, Sborník historický 4, 1886, s. 321-332.

³² Ke klíčovému postavení zbrojnice v rámci ambraských sbírek Ferdinanda Tyrolského Christian GRIESS, *Ferdinand II. von Tirol und die Sammlungen auf Schloss Ambras*, Fühneuzeit-Info 5, 1994, s. 7-37; dobovou proslulost ambraské zbrojnice podtrhuje i fakt, že byl tiskem vydaný její obrazový inventář – první exemplář tohoto druhu. Jakob SCHRENCK von NOTZING, *Armentarium Ambrasienum Heroicum*, Innsbruck 1601 (latinsky), *Ambrasische Heldenrüstkammer*, Innsbruck 1603, reprint 1982 (německy); ke Schwendiho osobě Roman SCHNUR, *Lazarus von Schwendi (1522-1583). Ein unerledigtes Thema der historischen Forschung*, Zeitschrift für Historische Forschung 14, 1987, s. 27-46.

³³ K dvorským turnajům srov. Matthias PFAFFENBICHLER, *Das Turnier als Instrument der Habsburgischen Politik*, Waffen- und Kostümkunde. Zeitschrift der Gessellschaft für Historische Waffen- und Kostümkunde 34, 1992, heft 1-2, s. 13-36; TÝŽ, *Das Turnier zur Zeit Kaiser Ferdinands in Mitteleuropa*, in: Wilfried SEIPEL (Hg.), *Kaiser Ferdinand I. 1503-1564. Das Werden der Habsburgermonarchie*, Wien – Milano 2003, s. 277-281; Veronika SANDBICHLER, „*Übungen, die edeln Kavalieren ziemen*“: *Habsburger Turniere im 15. und 16. Jahrhundert*, in: Wilfried SEIPEL (Hg.), *Wir sind Helden. Habsburgische Feste in der Renaissance*, Wien 2005, s. 65-117; Václav BŮZEK, „*Rytířské kratochvíle*“ *na místodržitelském dvoře arciknížete Ferdinanda*, in: Tomáš BOROVSKEÝ – Libor JAN – Martin WIHODA (edd.), *Ad vitam et honorem. Profesoru Jaroslavu Mezníkovi přátelé a žáci k pětasedmdesátým narozeninám*, Brno 2003, s. 613-622; TÝŽ, *Ferdinand Tyrolský mezi Prahou a Innsbruckem. Šlechta z českých zemí na cestě ke dvorům prvních Habsburků*, České Budějovice 2006, s. 174-192.

buď vůbec, nebo ve značně torzovitém stavu a zhruba od padesátých let 17. století dochází k jejich postupnému znovubudování. Zároveň s tím nastává kvalitativně nová etapa vývoje. Šlechtické zbrojnice již nejsou primárně budovány jako užitný sklad vojenského materiálu, nýbrž se začíná prosazovat trend vedoucí k jejich proměně v relativně moderní, povětšinou luxusně vybavené sbírky, orientované v prvé řadě na palné i chladné osobní lovecké zbraně, využitelné při lovech a honech, stále to oblíbenější aristokratické zábavě barokního věku.³⁴

Z hlediska našeho tématu jsou důležitá osmdesátá léta 17. století, kdy se v inventářích zbrojnic začínají pozvolna objevovat turcika. Kupříkladu inventář hradu Pernštejna z roku 1669 prozrazuje dosti rozsáhlou, dobře moderně vybavenou zbrojnici, kterou vlastnil Maxmilián z Liechtensteinu-Castelkorna.³⁵ Jednalo se z velké části o vojenskou zbrojnici v pravém slova smyslu (což bylo nutné, neboť Pernštejn byl od roku 1655 jednou z moravských zemských pevností), k níž se přidružovalo několik luxusnějších osobních kousků zbraní a kuriozit – ovšem bez turcika. Zato inventář téže zbrojnice z roku 1685 nám již odhalí alespoň dvě turecké pušky, z toho jednu postříbřenou janičárskou.³⁶

Zjištění, že se v této době postupně objevují turecké militarie, souzní s dosavadní tezí o větším přísunu předmětů turecké provenience do Evropy po osudné porážce Turků u Vídně roku 1683 a následné úspěšné kampani, která vrátila pod habsburské žezlo podstatnou část Uher. Zdá se, že se vytvořil až svého druhu obchod s tureckými předměty, ať už ukořistěnými či napodobenými.³⁷ Můžeme v tom spatřovat několik důvodů: jednak se křesťané po roce 1683 poprvé ve větší míře dostali k takovým předmětům, jednak patrně sílila společenská poptávka po objektech, které by měly přichuť exotiky a zároveň by připomínaly úspěšnou kampaň, jež poprvé po více než 150 letech zatlačila „krvežíznivého nepřítele“ od bran „pravověrné“ Evropy. Zajímavým dokladem o centrální úloze Vídně v tomto procesu může být vídeňský palác Raduitů de Souches, v němž se roku 1688, pět let po osvobození „zlatého jablka“ ze sevření Turků, nacházelo mj. 7 tureckých šavlí „mit silbern Creützen und beschlägt“, či pár tureckých pistolí „mit helfen bainen

³⁴ K obecným vývojovým tendencím šlechtických zbrojnic srov. Vítězslav PRCHAL, *Privátní zbrojnice a aristokratická sídla v českých zemích (1500-1750)*, v tisku; Jiří KUBEŠ, *Reprezentační funkce sídel vyšší šlechty z českých zemí (1500-1740)*, dizertační práce na HÚ FF JCU, České Budějovice 2005, s. 272-281; pro německý prostor v širších souvislostech Hartwig NEUMANN, *Das Zeughaus. Die Entwicklung eines Bautyps von der spätmittelalterlichen Rüstkammer zum Arsenal im deutschsprachigen Bereich vom XV. bis XIX. Jahrhundert*, Koblenz 1991 (Teil II – Bildband), Bonn 1992 (Teil I – Textband).

³⁵ Moravský zemský archiv (dále MZA) Brno, C2 Tribunál – pozůstalosti (dále C2), sign. L 11.

³⁶ MZA Brno, C2, sign. L 9.

³⁷ Srov. v mnoha ohledech pozoruhodnou publikaci Vít VLNAS, *Princ Evžen Savojský. Život a sláva barokního válečníka*, Praha – Litomyšl 2001, o obléhání Vídně a tažení do Uher zejm. s. 28-91.

schafft“, a blíže nespecifikovaný turecký hák.³⁸ Naopak na jejich zámku v Jevišovicích se v téže době nalézala jen jedna janičárská puška a dva tatarské palaše.³⁹

Značné úsilí o vytvoření zbrojnice vskutku impozantních rozměrů na biskupském zámku v Mírově vyvinul bezprostředně po začátku protiturecké kampaně olomoucký biskup Karel z Liechtensteinu-Castelkorna. Soupis mírovské zbrojnice z roku 1683 nikterak oslnivý není, těch několik pozůstatků zbraní a munice se vešlo písaři na jedno folio.⁴⁰ O rok později je ale na Mírově shromážděno už tolik materiálu, že jej bylo třeba lokalizovat do dvou míst, tzv. „*oberes zeughaus oder rüstkammer*“ a „*unteres zeughaus*“.⁴¹ Zatímco dolní „*zeughaus*“ byl vojenskou zbrojnicí podle starého stříhu, schopnou vyzbrojit vším potřebným polní jednotku, z našeho hlediska je mnohem zajímavější horní „*zeughaus*“, shromažďující pozoruhodné kousky a především celou řadu turcik.⁴² V cíleně muzeální expozici (exponáty byly rozmístěny po zdech, ve skříních a uprostřed místnosti) mezi exkluzivními zbraněmi evropského původu dominovala početná sbírka turecké provenience – vedle řady palných a chladných zbraní náročně provedených (intarzie, zlacení, stříbření, ciselování, vkládané drahokamy, hedvábné šňůry apod.) byl na stěně turecký červenožlutý prapor, janičárské bubny, části oblečení (janičárské čapky, turbany, řemeny, šerpy), koňské postroje, zajatecká pouta apod. Vedle toho byly v jedné ze skříní, a to v našem prostoru nemá obdoby, turecké reálie – Korán, dlouhé turecké dýmky, vyobrazení turecké pevnosti, „*türkische brief taschen*“, dlouhý turecký dopis se zlacenými a barevnými písmeny, turecký rozkaz a „*beffel futtral darzue*“, dvě psací soupravy, turecký dámský nožik, vlasy „nejvznešenějších tureckých žen“ apod.⁴³ Tuto ojedinělou sbírku turcik pak v dolní zbrojnici doplňovala kolekce několika tureckých polních stanů, „*türkische metallene granath*“, velbloudí postroje, „*türkische Camel glocken*“ a další jednotliviny.⁴⁴

³⁸ MZA Brno, C2, sign. S 34.

³⁹ MZA Brno, C2, sign. S 19. Přitom vybavení raduitské sbírky (umístěné v garderobě) bylo velmi zajímavé – obsahovala např. postříbřenou pušku moskevské provenience nebo osobní zbraň generála Ludvíka Raduit de Souches. Na slavné činy tohoto muže odkazovala tzv. „*Sousischen zimmer*“, jakési rodové muzeum ve druhém patře, v níž se nacházely generálovy portréty či obraz vítězné bitvy s Turky u Parkanu 1683 a obléhání Brna Švédy roku 1645. Slavné obraně města před Torstenssonovými vojsky velel právě Ludvík Raduit de Souches.

⁴⁰ Zemský archiv (dále ZA) Opava, pobočka Olomouc, Ústřední ředitelství arcibiskupských statků Kroměříž (dále ÚŘAS), sign. O 13/12-1, inv. č. 20710, kart. 2726.

⁴¹ Tamtéž.

⁴² K tomu podrobně Radmila PAVLÍČKOVÁ, *Biskupský hrad Mírov v 17. století – aristokratické sídlo mezi pevností a letní rezidencí*, ČNM CLXX, 2001, Řada historická, č. 3-4, s. 43-63; TÁŽ, *Sídla olomouckých biskupů. Mecenáš a stavebník Karel z Liechtensteinu-Castelkorna, 1664-1695*, Olomouc 2001, s. 103-118. Otázkou zůstává, jak mohl biskup za tak krátkou dobu získat takové množství zbraní. Částečně asi nákupem, ovšem domnívám se, a poznámky v citovaných inventářích tomu napovídají, že na Mírov byla cíleně svezena podstatná část militarií z ostatních biskupských sídel, především z kroměřížské hlavní rezidence.

⁴³ ZA Opava, pobočka Olomouc, ÚŘAS, sign. O 13/12-1, inv. č. 20710, kart. 2726. Podrobně R. PAVLÍČKOVÁ, *Biskupský hrad Mírov*, s. 53.

⁴⁴ ZA Opava, pobočka Olomouc, ÚŘAS, sign. O 13/12-1, inv. č. 20710, kart. 2726.

Biskupská sbírka turcik na Mírově je přinejmenším nadstandardní a v českých zemích ojedinělá nejen svým rozsahem, ale také smyslem, který do ní iniciátor zašifroval. Svou promyšlenou expozicí nápadně připomíná muzejní sbírky zbraní s poutavou minulostí, jak je tehdy známe např. z říšského prostoru,⁴⁵ snahou o postižení celé šíře a rozmanitosti tureckého světa pomocí vystavených exponátů je zase v určitém směru blízká koncepci manýristických kunstkomor. Abychom ale pochopili celý její smysl, musíme si blíže všimnout proměny samotného Mírova. Hrad sloužil biskupovi Liechtenstein-Castelkornovi jako letní rezidence, několik týdnů v roce zde nepřetržitě pobýval, interiéry byly adaptovány na delší ubytování většího počtu pozvaných hostů. Navíc nechal biskup, ač hrad ležel již v zóně klidného zázemí, vystavět kolem hradu bastionové opevnění a nad vstupní bránu umístit pamětní desku, jež hlásala, že tuto pevnost nechal biskup vybudovat „*proti všem útokům Turků ... na kroměřížskou rovínu*“.⁴⁶ Zbývá doplnit, že nohu Turka mírovské okolí nikdy nespátrilo, kroměřížská rovina leží docela daleko a biskupské Hukvaldy, skutečně ohrožované kuruckými nájezdy z Horních Uher, trpěly biskupovým výrazným nezájmem.⁴⁷ Teprve v tomto kontextu se zdá být účel turcik ve zbrojnici zřejmý – biskup Karel se na společensky frekventovaném sídle pomocí důmyslné soustavy moderního opevnění, pamětní desky a obří zbrojnice korunované pozoruhodnou kolekcí turcik prezentoval jako onen křesťanský rytíř, který vojenským důvtipem a mocností zbraní úspěšně brání svou pravou víru, své ovečky a svou diecézi před nejhorším nepřítelem všech křesťanů (rozuměj katolíků) a zahání jej do patřičných mezí.

Je však třeba zdůraznit, že studium zbrojnic dalších šlechtických sídel (celkem 19 pro období po roce 1683) potvrdilo naprostou výjimečnost mírovských turcik v českomoravském kontextu.⁴⁸ Nejen, že se turecké zbraně a další předměty objevují později než na Mírově, ale také ve značně skromnějším měřítku. Kupříkladu zbrojnice hrabat Collaltů v Brtnici zahrnovala roku 1697 jen dva turecké meče, turecké sedlo na osla a na velblouda, buben s paličkami a „*turecký praporek*“. Na collaltovském sídle Veverčí byl mezi unikátní historickou sbírkou 23 děl po rodu Teufenbachů jeden „*starý janičárský prapor*“.⁴⁹ Jankovští z Vlašimi na tom byli roku 1737 na Bítově už o něco lépe – měli zde 8 tehdy oblíbených

⁴⁵ Kryštof Václav z NOSTIC, *Deník z cesty do Nizozemí v roce 1705* (ed. Jiří KUBEŠ), Praha 2004, s. 50-51 a zejm. 184 -189.

⁴⁶ R. PAVLÍČKOVÁ, *Biskupský hrad*, s. 48-49.

⁴⁷ Paradoxně s tím nařizuje biskup v instrukci pro správce zbrojnice na Mírově, vydané v době úspěšné habsburské ofenzívy proti Turkům roku 1685, aby dobře pečoval o zbrojnici a především o granáty, „*kdyby při této nepřátelské konjunktře dědičného nepřítele křesťanského jména měl být napaden náš řečený zámek a pevnost*.“ Viz ZA Opava, pobočka Olomouc, Arcibiskupství Olomouc, sign. O II a 12/2, inv. č. 8471, poř. č. 8426.

⁴⁸ A to i přes to, že se sbírka, tak jak ji vytvořil biskup Castelkorn, již dále nerozrůstala a po jeho smrti stagnovala. Srov. další inventáře Mírova v ZA Opava, pobočka Olomouc, ÚŘAS, sign. O 13/12-2, inv. č. 20710-20712, kart. 2726; sign. O II a 12/1, inv. č. 52400, kart. 4418; sign. O 13/8-4, inv. č. 20685, kart. 2725.

⁴⁹ MZA Brno, C2, sign. C 13.

janičárských pušek (z toho 2 získali darem od generála Dauna), dvojitý toulec se šípy, nůž ve stříbrné pochvě nebo 3 páry stříbrných třmenů.⁵⁰

Ve srovnání s Moravou přicházejí v Čechách turecké zbraně do obliby ještě o něco později. Ve všech sledovaných inventářích, s čestnou výjimkou lobkovické knížecí zbrojnice na Roudnici,⁵¹ se před rokem 1720 turcika neobjevují a ani poté zdaleka ne ve všech.⁵²

Právě zmíněná lobkovická zbrojnice může být vedle třeba gallasovské zbrojné komory v Liberci⁵³ dobrou ilustrací tvrzení, že turcika přicházela v Čechách „do módy“ až relativně pozdě, ve dvacátých letech 18. století. Tedy v době, kdy bezprostřední nebezpečí již rozhodně nehrozilo a Osmané byli vytlačeni za Dunaj. Roku 1678 v inventáři po smrti Václava Eusebia z Lobkovic turcika v teprve budované zbrojnici absentovala, v dalším inventáři z roku 1691 se skromně krčí pouze 1 turecký luk a 3 pušky, nezměněný obraz podává i inventář roudnické zámecké zbrojnice z roku 1704. Až inventář po smrti Filipa Hyacinta z Lobkovic z roku 1735 svědčí o výraznějším kvantitativním i kvalitativním posunu. Bylo zde evidována celkově 17 jednotlivin (pistole, pušky, luky, postroje, šavle, palaše) většinou v luxusnějším provedení a 1 tatarský emailovaný postroj.⁵⁴

Z hlediska exkluzivity provedení byla zajímavá sbírka turcik inkorporována do černínské palácové zbrojnice na Hradčanech.⁵⁵ Podle inventáře po smrti Františka Josefa Černína z roku 1733 bylo v místnosti zbrojnice vedle malé galerie mj. 9 bohatě zdobených (např. jedna damašková, pozlacená, s perleťovou pažbou posázenou korály) tureckých pušek různých tvarů a kalibrů, 5 luxusních nožů, či „*türkische Pousican* [palcát s cibulovou hlavicí, sloužil jako velitelský odznak – pozn. V. P.] *mit 22 türkis und granaten besetzt von selber und vergold.*“ Sbírkou turcik, jež byla v následném aukčním rozprodeji inventáře černínského paláce slušně ohodnocena,⁵⁶ zaslouží pozornost i z jiného důvodu. Nacházel se zde např. pár pistolí s tureckými hlavními nebo turecká dvojka s modřenými hlavními a pozlacenými zámků signovaná Philippem de Seller.⁵⁷ To by nebylo nic zvlášť-

⁵⁰ MZA Brno, C2, sign. W 63; edici inventáře pořídil J. KUBEŠ, *Reprezentační funkce*, s. 332-338.

⁵¹ NA Praha, FDK, sign. VII E 22, kart. 946.

⁵² Turcika nebyla vůbec zaznamenána např. na šternberském Jičíně (1686, 1700, 1708), colloredském Opočně (1695, 1727), valdštejnském Duchcově (1694), ani na trauttmannsdorfském Horšovském Týně a Jičíně (1714). NA Praha, FDK, sign. VII E 9 (F 7/98), kart. 847 (Šternberkové, Trauttmannsdorfové), sign. VII E 21, kart. 938 (Colloredové 1695), sign. VII E 72 (F 27/98), kart. 1244 (Valdštejnové).

⁵³ SOA Litoměřice, pobočka Děčín, Historická sbírka (rodinný archiv) Clam-Gallas, kart. 549. Mimoto inventář „*sattelkammer*“ ve vídeňském gallasovském domě roku 1721 eviduje několik tureckých sedel a postrojů v celkové ceně 108 zlatých.

⁵⁴ NA Praha, FDK, sign. VII E 22, kart. 946.

⁵⁵ SOA Třeboň, pobočka Jindřichův Hradec, Rodinný archiv Černínů (nezpracovaný fond, provizorní uložení kart. 358a).

⁵⁶ Katalog s ohodnocením ceny palácového vybavení tamtéž, Černínská ústřední správa, nezpracovaný fond, nesignovaná kniha s titulem „*Inventarium und Taxa Verschiedenen Mobilien*“ a archivářskou poznámkou post 1733.

⁵⁷ Tamtéž, Rodinný archiv Černínů (nezpracovaný fond, provizorní uložení kart. 358a).

ního, kdyby de Seller nepatřil k vyhlášeným puškařským mistrům západní Evropy. Tyto zápisy dle mého názoru dokazují ne zcela marginální rys, kdy si soudobá aristokracie, aby vyhověla módním trendům, nechává napodobovat turecké zbraně a vyrábět si pušky „*auf türkische Maniere*“ u svých zcela netureckých dodavatelů.

Je-li možné na základě provedené pramenné sondy učinit zhodnocení, pak můžeme říci asi toto: v době panujícího akutního nebezpečí ze strany Osmanské říše se turecké militarie do zbrojnic českomoravské šlechty v podstatě vůbec nedostaly, a to ani u těch šlechticů, kteří boje proti Turkům zažili na vlastní kůži. Prezentace vlastních vojenských úspěchů prostřednictvím vystavených tureckých „trofejí“ je tak omezena jen na prostředí panujícího rodu, který tím sledoval své propagandistické a vojensko-politické cíle. Určitá recepce těchto předmětů ve šlechticím prostředí nastává až v období po odražení Turků od Vídně v roce 1683, přičemž na Moravě, patrně vzhledem ke geografické blízkosti k tureckým hranicím, se tento trend objevuje dříve než v Čechách, kde konjunkturu turcik ve šlechtických kolekcích můžeme datovat až po roce 1720. Ovšem není zatím možné pojmenovat nějaký jednotící princip, který by určoval nákup a prezentaci těchto objektů. Většina zkoumaných vlastníků se spokojila s několika jednotlivinami, jež spolu s dalšími zahraničními či vyloženě exotickými kuriozitami (zbraně polské, moskevské, tatarské, indiánské či japonské provenience) byly ve zbrojnicích přítomny spíše vzhledem k panujícímu vkusu a dobovému módnímu zájmu o turecký kulturní okruh (viz výroba tureckých zbraní na zakázku, dary od významných osobností) než kvůli nějakému hlubšímu poselství. Zdá se tak, že až na světlé výjimky, jakou byl olomoucký biskup, je otazník v názvu příspěvku na místě.

Summary:

A Christian Knight Image? The Turcica in the Early Modern Aristocratic Armories

Early modern society of Central Europe had to cope with being a neighbor to the Ottoman Empire, which represented a vastly different culture and/or civilization. The presence of “the other” was reflected on many different levels. The image of “the Turk” in print and contemporary propaganda in Bohemia and Moravia has already been studied, however, almost nothing is known about the reflection of the great eastern neighbor (and its threat) in material realm.

This article, based upon the analysis of Turkish weaponry presented in aristocratic armories, holds out the question as to whether these collections could be dealt with as parts of the image of a nobleman – a successful and self-confident Christian warrior. The analysis is based upon 37 inventories of aristocratic armories in Bohemia and Moravia between 1560 and 1740, resulting in the formulation of the following thesis.

During the period of the most imminent Ottoman threat, i.e. in the 16th century, there was little or no Turkish weaponry added to the armories of Bohemian and Moravian nobility. Even the noblemen who actively participated in the wars against the Turks and who were deeply interested in the conflict had no such needs. Presentation of one’s military successes through the war trophies was limited to the court (archduke Ferdinand of Tyrol), where special propaganda and political goals were followed. Certain level of acquirement of Turkish weaponry starts only after the repulse of the Turks from Vienna in 1683, whereas this trend appears first in Moravia and only afterwards (probably because of geography) in Bohemia. A real boom of Turkish collections can be found as late as after 1720. However, there is no unifying principle, providing some clue to the process of their buying and presentation. Most of the studied owners were contented with a few items that (along with other exotic rarities from Muscovite, Tartar, Indian or Japanese production) were present in the armories primarily because of the contemporary taste and interest in Turkish culture. Usually there was no hidden message in their holding.

Thus, if we exclude such rare exemptions as was the bishop of Olomouc (Olmütz), it seems that the question mark in the article’s title is more than appropriate. In its collections of weapons, aristocrats had little interest in presenting themselves as Christian knights who fought off and defeated the worst of all enemies.